

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТОВАРИСТВО ПСИХОЛОГІВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Г. С. СКОВОРОДИ
Кафедра психології

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ
І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НАПН УКРАЇНИ
АСОЦІАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ ПСИХОЛОГІВ ХАРКОВА
МІЖРЕГІОНАЛЬНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ СПРІЯННЯ РОЗВИТКУ СИМВОЛДРАМИ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНА АСОЦІАЦІЯ (ХАРКІВСЬКИЙ ОСЕРЕДОК)

*З нагоди 215 річниці ХНПУ імені Г.С.Сковороди,
130-ї річниці з дня народження І.А. Соколянського (1889-1960),
115-річчя В.І. Аснїна (1904-1956),
95-річного ювілею А.В. Петровського (1924-2006)
та 25-річчя факультету психології і соціології*

ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(Каталог психотехнологій; тези доповідей)

26 жовтня 2019 року

Харків – 2019

УДК 159.9.07
ББК 88

Рецензенти:

Бочелюк Віталій Йосипович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Запорізького національного технічного університету

Євдокимова Наталя Олексіївна – доктор психологічних наук, професор, проректор з наукової та міжнародної діяльності Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика

Романовський Олександр Георгійович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами Національного технічного університету «ХПІ»

*Рекомендовано до друку Вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди,
протокол № 7 від 28.10.2019 року*

ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ (каталог психотехнологій; тези доповідей): матеріали III міжрегіональної наук.-практ. конф., м. Харків, 26 жовтня 2019 р., ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Харків: Діса плюс, 2019. 248 с.

ISBN 978-617-7645-81-7

У збірнику представлено матеріали науково-практичної конференції «**ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ**», метою якої було висвітлення в рамках профорієнтації та просвітництва новітніх розробок у галузі психотехнологій, представлених на теренах України.

Перша частина збірника містить **Каталог психотехнологій** новітніх авторських розробок розвивальних, психокорекційних, діагностичних, тренінгових програм, методик, технік тощо, інформація про які подана у вигляді анотацій.

У другій частині розміщено тези доповідей, які містять результати науково-практичних розробок учасників конференції.

Матеріали конференції віддзеркалюють результати сучасних досліджень у галузях теоретичної та прикладної психології.

Для науковців, викладачів, аспірантів та магістрантів, студентів гуманітарних спеціальностей, практичних психологів, вихователів, соціальних та медичних працівників.

Матеріали друкуються в авторському варіанті з правками редакції.

ISBN 978-617-7645-81-7

УДК 159.9.07
ББК 88

© ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2019
© Колектив авторів, 2019
© Єльчанінова Т.М. (оформлення, обкладинка, Ψ-емблема), 2019

Тарасова Т.Б. Методичне забезпечення навчальної дисципліни «Методика викладання психології у вищій школі» для змішаного навчання.....	60
Туркова Д. М. Методика діагностики «Сприймання образу тіла дитиною»	63
Хомуленко Т.Б. Психосоматичний підхід до характеристики змісту оздоровчої психотехнології: базові дефініції	64
Хомуленко Т.Б., Фоменко К.І., Миронович Б.С. Семантичний диференціал «Ставлення до тіла»	66
Цигичко Т.П. Казкотерапія в роботі з дітьми дошкільного віку	66

Частина 2. ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Абсаялмова Л. М. Особистісні детермінанти розладів харчової поведінки	73
Аркатова О.С. Категорія невизначеності в дослідженнях життєвого простору особистості.....	77
Балабай І. С., Малихіна О. Є. Психологічні особливості поведінки лідерів у конфліктних ситуаціях	78
Ветрова Н.В. Психологічні особливості розвитку мотивації підприємницької діяльності в студентському віці: актуальність проблеми	80
Воловик А. С. Особливості невротичних реакцій студентів	82
Галата О.С. Розробка методики діагностики особливостей завязатості у навчальній діяльності студентів та школярів	85
Галушко С.М. Роль сімейно-родинної прив'язаності у становленні особистості молодшого школяра	90
Гармаш О.В. Рушійні кроки змін у педагогічній діяльності на шляху до Нової української школи: психологічний контекст	92
Гога Н.П. Место тревожности в процессе формирования социального доверия.....	96
Даниленко Н.В. Теорія інстинктів в.і. гарбузова як ресурс особистості.....	99
Даниленко Н.М. Особливості ставлення до зовнішності дівчат юнацького віку з різним співвідношенням задоволеності та стурбованості зовнішнім виглядом	102
Дейниченко Л.М. Розвиток комунікативної компетентності майбутніх психологів..	105
Диаб Набил. Время как фактор ценности собственной жизни.....	110
Долусова Н.М. Йога як метод впливу на тривожність особистості	116
Дорожко І.І., Довженко О.О. Булінг в освітньому просторі: реалії сьогодення	117
Сльчанінова Т.М. Аналіз взаємозв'язку гніву, агресивності та індивідуально-психологічних особливостей особистості студенток-психологинь.....	121
Єрмоленко К.В. Психологічне становлення соціальної креативності майбутніх психологів як невід'ємна частина професійної підготовки	123
Жванія Т.В., Волкова О.Г. Емоційна готовність майбутніх психологів до професійної діяльності : діагностика і формування	126
Ілляшенко Т. Д., Жук Т. В. Проблема психолого-педагогічної допомоги батькам, які виховують дітей з особливими освітніми потребами.....	131
Каменчук Т.Д. Рівнева модель засвоєння просторових знаків та символів як психолого-педагогічна технологія для роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями	135
Кисельов К.С., Саврасов М.В. Креативність особистості майбутнього вчителя початкових класів як запорука його професійної адаптації.....	139

Воловик А. С.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди, м. Харків*

ОСОБЛИВОСТІ НЕВРОТИЧНИХ РЕАКЦІЙ СТУДЕНТІВ

Студенти – соціальна група, яка відіграє важливу роль у суспільстві. Специфічність їхньої діяльності, тобто процесу отримання знань, включає значні психологічні та фізичні навантаження, негативний вплив яких простежується в тенденції до появи та зростання випадків невротичних реакцій, передумовами до виникнення яких є тривожні та депресивні стани (Гавенко В. Л., 2010). Окрім цього, психологічний конфлікт відіграє провідну роль, що включає в себе єдність об'єктивних та суб'єктивних факторів, який є умовою емоційного напруження, інтенсивність та тривалість якого визначається особистісним фактором. Це означає, що невротичні реакції зокрема та неврози загалом розвиваються за психологічними механізмами (Мясищев В. М., 1993). Недостатність розробки проблеми, сучасна ситуація у світі, що включає щоденні стреси, навантаження, які негативно впливають як на фізичний так і на психічний стан студентства зумовили актуальність вибору даної теми.

Невротичні реакції – це зрив адаптаційних механізмів, що виникає під впливом потужної першої або чергової значимої особистісної проблеми (Романовський В. А., 2001). Дане поняття характеризується тим, що проявляється у психічно здорових людей. Тривалість невротичних реакцій є не більшою ніж 3 місяці, хоча в основному вони проявляються на протязі декількох годин або днів.

На сучасному етапі розвитку суспільства відзначається тенденція до зростання невротичних реакцій саме серед студентів, що характеризуються схильністю до різних несприятливих впливів, що може привести до зриву процесу адаптації і, як наслідок, розвитку цілого ряду захворювань. Тому, одними із головних завдань дослідження, яке проводилось на базі Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, у якому брали участь 40 студентів факультету психології і соціології, віком від 17 до 23 років (2 чоловіків та 38 жінок) було: визначення рівня невротизації студентів та коло їх невротичних реакцій; виявлення взаємозв'язку між рівнем невротизації та характеристиками уваги студентів; охарактеризування вибірки студентів з високим рівнем невротизації, враховуючи типи невротичних реакцій.

Шляхом огляду можливих методик за різноманітними показниками було обрано ті, що складуть комплекс майбутнього дослідження. Вибір був зумовлений тим, що саму наявність невротичності виявляє Методика експрес-діагностики неврозу Хека – Хесса; Симптоматичний опитувальник Олександровича показує варіанти прояву невротичних реакцій; Методика експрес-діагностики рівня психоемоційної напруги (ПЕН) і її джерел (О. С. Копіна, Е. А. Суслова, Є. В. Заїкін) та Ступінь вираженості

невротичних нахилів особистості (М. А. Кузнєцов) відображають природу, джерела, соціальні фактори. Окрім цього, для того, щоб виявити як невротичні реакції впливають на показники уваги також обрано методику Корекурна проба.

Серед усієї вибірки у ході експериментального дослідження було виявлено 32,5% студентів (12 жінок та 1 хлопець), які мають високий рівень невротизації. Описано групи студентів за проявом у них певних невротичних реакцій, надано їх поглиблено характеристику. А саме, представники з *вираженими страхами та фобіями* характеризуються наявністю високого рівня невротичних схильностей з однієї сторони у керівному партнері, а з іншої – у експлуатації інших людей, маючи нижчу від середнього продуктивність уваги, середній показник концентрації та стійкості, наявністю високого рівня психосоціального стресу, оцінюючи стан свого здоров'я як поганий, незадоволеність загальним рівнем життя, хоча його умови знаходяться на середньому рівні.

Невротизація студентів з *депресивними розладами* пов'язана з високим та підвищеним рівнем невротичних схильностей у прагненні укласти своє життя у вузькі межі, експлуатації інших людей. Продуктивність, стійкість та концентрація уваги в основному відповідають середньому рівню. Середній рівень психосоціального стресу, задоволеності загальним рівнем життя, його умовами, основними життєвими потребами.

Студенти, що мають *занепокоєння та напругу* невротизовані через наявність високого рівня невротичних схильностей у прагненні укласти своє життя у вузькі межі, владі через інтелект і волю, експлуатації інших людей, визнанні та престижі, захопленні собою. Продуктивність уваги є нижчою від середнього рівня, а стійкість, ефективність та перемикання відповідають середньому рівню. Стан свого здоров'я оцінюють як поганий, при цьому відзначається високий рівень психосоціального стресу, незадоволеність загальним рівнем життя, середній рівень задоволеності основних життєвих потреб та умов.

Профіль осіб із *порушенням сну* характеризується наявністю високого рівня невротичних схильностей у прагненні укласти своє життя у вузькі межі, експлуатації інших людей, визнанні та престижі, захопленні собою. Продуктивність уваги відповідає або середньому, або нижчому за середній рівень, а стійкість, ефективність та переключення – середньому. Вони схильні виявляти високий та середній рівні психосоціального стресу. Задоволеність загальними умовами життя та основних життєвих потреб виявляють на середньому рівні.

Студенти з *істеричними розладами* характеризуються високим рівнем невротичних схильностей у любові і прихильності, прагненні укласти своє життя у вузькі межі, експлуатації інших людей, визнанні та престижі, захопленні собою. Продуктивність, стійкість, ефективність та перемикання уваги розвинуті у них на середньому рівні. Самооцінка

здоров'я є неоднозначною. Притаманний середній або високий рівень психосоціального стресу. Задоволеність загальними умовами життя та основних життєвих потреб проявляється на середньому рівні.

Респонденти з *неврастенічними розладами* з високим рівнем невротичних схильностей у любові і прихильності, у прагненні укласти своє життя у вузькі межі, визнанні і престижі. Продуктивність уваги відповідає середньому або нижчому за середній рівень, а стійкість, ефективність та перемикавання на середньому. Стан здоров'я в основному оцінюють як задовільний, середній рівень психосоціального стресу. Задоволеність загальними умовами життя та основних життєвих потреб у них виявляється на середньому рівні.

Студенти з *дереалізацією* невротизуються через наявність високого рівня невротичних схильностей у любові і прихильності, прагненні укласти своє життя у вузькі межі, експлуатації інших людей, визнанні та престижі, захопленні собою, досконалості і невразливості. Продуктивність уваги є нижчою за середній рівень, а стійкість, ефективність та перемикавання середня. Стан здоров'я в основному оцінюють як поганий, високий рівень психосоціального стресу, незадоволеність загальними умовами життя та його рівнем. Основні життєві потреби задовольняються на середньому рівні. Виявлено, що представники з характерною нав'язливістю мають повністю такий самий профіль як і студенти з дереалізацією.

У студентів з *труднощами у соціальних контактах* з невротичною схильністю укласти своє життя у вузькі межі. Продуктивність, стійкість та ефективність уваги в основному на середньому рівні, а показник перемикавання є неоднозначним. Стан здоров'я оцінюють як поганий або задовільний, маючи при цьому середній рівень психосоціального стресу, середня задоволеність щодо рівня життя, його умов та основних потреб.

З *іпохондричними розладами* з наявністю високого рівня невротичних схильностей у любові і прихильності, керівному партнері, прагненні укласти своє життя у вузькі межі, експлуатації інших людей, визнанні та престижі, захопленні собою, досконалості і невразливості. Продуктивність їхньої уваги є нижчою за середню, при цьому середня стійкість, концентрація та здібність до перемикавання, характеризують своє здоров'я та самопочуття як погане, високий психосоціального стресу та середня задоволеність щодо загального рівня життя, його умов та основних потреб.

Особи з *психастенічними порушеннями* з невротичними схильностями у любові і прихильності, у прагненні укласти своє життя у вузькі межі, визнанні та престижі, досконалості і невразливості. Продуктивність їх уваги є нижчою за середню, а стійкість концентрація та здібність до перемикавання – середня, низько оцінюють стан свого здоров'я, вказуючи, що воно погане, високий рівень психосоціального стресу,

незадоволеність загальними умовами життя та середня задоволеність його умовами й основними потребами.

В ході порівняння цих груп студентів з високим рівнем невротизації визначено, що усім їм властиво оцінювати своє здоров'я як погане, виявлена наявність психосоціального стресу. Більшість не невротизованих із невротичною схильністю укласти своє життя у вузькі межі, тобто різноманітні невротичні ознаки виникають через те, що вони намагаються бути невибагливими, задовольнятися малим. А відрізняються вони тим, що у не невротизованих студентів в основному відсутній психосоціальний стрес, немає невротичних схильностей, вони задоволені життям, його умовами, загальним рівнем.

Оскільки провідною діяльністю студентського періоду є професійно-навчальна, то доцільним було встановити міру впливу невротизації на увагу студентів, яка у значній мірі впливає на ефективність і продуктивність навчання. Увага студентства досягає піку свого розвитку в даному віці, проте несприятливі психічні стани дезорганізують її функціонування, провокуючи виникнення невротичних реакцій. Отже визначено, що у невротизованих студентів нижча від середнього продуктивність спостерігається в осіб зі страхами та фобіями, занепокоєнням та напругою, дереалізацією, нав'язливістю, іпохондричними розладами, психастенічними порушеннями, а у всіх інших профілів спостерігається середній рівень її розвитку. У не невротизованій групі показники уваги є вищими, ніж у студентів з невротичними реакціями.

Таким чином, можна сказати, що проблема зростання частоти виникнення невротичних реакцій у студентів є досить актуальною у наш час, адже впливає на психофізичний стан і, зокрема, на пізнавальну сферу. Підтверджується необхідність поглибленого експериментального дослідження впливу невротичних реакцій на увагу студентів, впровадження психокорекційних заходів

Галата О.С.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди, м. Харків*

РОЗРОБКА МЕТОДИКИ ДІАГНОСТИКИ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗАВЯТІСТІ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ТА ШКОЛЯРІВ

Завзятість у навчальній діяльності в даній роботі розуміється як збереження наміру діяти і добиватися навчальної цілі в конкуруючих умовах, або появи зовнішніх дистракторів (випробувань, спокус, перешкод, зовнішнього авторитетного тиску і т.д.). Це свого роду психологічний механізм підтримання розпочатої дії, прояв сили волі чи вольового контролю над дією (Галата О.С., 2017). Тут найголовніше – «будова системи регуляції». Завзятість часто розглядалась психологами як результат